

Владимир Ж. Јовановић¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет Ниш

АНАЛИЗА ЗНАЧЕЊА ПРЕВОДНИХ ЕКВИВАЛЕНТА У СРПСКОМ ЗА АДЈЕКТИВАЛНЕ СЛОЖЕНИЦЕ У ЕНГЛЕСКОМ²

У раду се посматра контрастивни однос енглеског и српског преко адјективалних сложеница. Истраживање је обављено на узорку од преко 1500 примера сложеница на придевским позицијама у реченици, селектованих из корпуса од око милион речи различитих извора писаног језика. На основу преводне еквиваленције утврђен је низ одговарајућих јединица из оба језика, а њихове значењске релације анализиране. Утврђено је да постоји десет потенцијалних врста односа између оригиналног облика у енглеском језику и еквивалента/коресподента у српском када постоји одређена разлика у значењу, уз тумачење лингвистичких и ванлингвистичких узрока. Већина од око 65% еквивалената/коресподента у језику превода прати семантички садржај сложенице из језика оригинала.

Кључне речи: сложенице, адјективална позиција, енглески, српски, преводна еквиваленција, анализа значења.

1. УВОД

Ово контрастивно истраживање настало је из тежње да се утврде релације између енглеског и српског језика по једном аспекту сложених речи које се налазе на адјективалним позицијама у реченици. Конкретније, овај рад представља тражење одговора на питање у каквом су односу оригинални сегменти енглеског језика који су у облику адјективалних сложеница разних функција са одговарајућим облицима у преводу на српски. Емпиријско истраживање у основи овог рада базирано је на утврђивању и проучавању преводне еквиваленције, једном од легитимних начина да се утврди компаративно-контрастивни однос међу одређеним језицима, односно аутентичном методолошком поступка којим се кроз ширу контекстуализацију дефинишу сличности и разлике у системима два или више језика, а све у прилог даљим генерализацијама.

1 vladimir.jovanovic@filfak.ni.ac.rs

2 Рад је настао у оквиру пројекта „Језици и културе у простору и времену“ финансираном од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр. 178002).

Када се има у виду поменути проблем, централни интерес овог рада је да ли се одржава и у којој мери се одржава веза по значењу између јединица два језика, с обзиром да је поредбена веза између енглеског и српског језика успостављена на основу семантичког критеријума. Како су процеси слагања или композиције различитих карактеристика и обима у ова два језика, од посебног значаја у овом раду било је утврдити како се семантички садржај у формалном оквиру сложених придева и других сложеница које имају адјективалну реченичку позицију преноси на српски језик, када се зна да се ради о два типолошки различита језика и два језика која имају различиту склоност ка усложњавању лексема. Осим тога, циљ истраживања био је утврдити степен одступања у преносу значења, али и о каквим се променама ради, као и које ће се врсте семантичких промена јавити као најучесталије приликом превођења. На тај начин се може скренути пажња на преводилачке поступке који се могу применити како би се повећала вредност и квалитет превођења енглеских адјективалних сложеница, а тиме и унапредити квалитет превођења са енглеског језика у глобалу. Индиректан допринос овог истраживања односио би се на могуће унапређење постојећих описа енглеског и српског језика, нарочито у њиховом међуодносу.

Као што је већ истакнуто, основу овог истраживања чини контрастивни приступ проучавању језика, где је као полазиште употребљен један морфосинтаксички облик енглеског језика, сложене лексеме на придевским функцијама у реченици, на пример облици дати под (1), који је као такав сагледаван кроз елементе српског језика. Дакле, може се рећи да је у питању једносмерно контрастивно проучавање засновано на проналажењу еквивалената у преводно идентичним текстовима, при чему је енглески - језик оригинала, односно изворни језик (J_o), а српски - језик превода, или циљни језик (J_r). Техника која је коришћена у овом проучавању је комбинована, с обзиром на то да један засебан део рада чини анализа преводних еквивалената за сложене придеве у текстовима на енглеском језику, као један од вероватно најефикаснијих начина за емпиријско потврђивање теоријских начела контрастирању језика. У њему је коришћена техника субјективног типа, дакле индивидуална техника комбинована са једносмерним преводом као легитимном техником објективног типа за долажење до лингвистичких чињеница.

- (1) a. *ice-cold, dust-free, bullet-proof, world-famous, pitch-dark, bitter-sweet, etc.*
 b. *good-looking, mind-blowing, record-breaking, deeply-rooted, brightly-lit, etc.*
 c. *backbone (pattern), five-page (document), deep-sea (diving), etc.*

Анализа семантичких карактеристика преводних еквивалената вршена је на основу репрезентативних узорака енглеског језика од око 950.000 речи из различитих периода друге половине 20. века. Укупни узорак је оформљен из више домена и, ради боље диверсификованости корпуса, укључени су како адекватни и актуелни књижевни текстови, тако и научно-стручна дела из друштвено-хуманистичких дисциплина. Корпус регистрованих и анализираних примера сложених адјективала

из оригиналних дела на енглеском језику износи 1584 лексичких јединица, на основу којих су у објављеним преводима били утврђивани облици који су преводно еквивалентни датим речима оригинала. Тако се на конкретном језичком материјалу може утврдити низ значајних језичких података и уопштавања, од којих је посебно занимљив однос оригинала и превода у односу на карактеристике појединости значења.

Полазна претпоставка у раду била је да ће услед неусаглашености по питању творбеног процеса слагања и несамеривог обима сложеница у ова два језика доћи до одређеног одступања у значењским карактеристикама испоњеним код српских облика који су еквивалентни енглеским оригиналима. Ова хипотеза се већином неће односити на случајеве где је у питању сложеница настала на основу везаних интернационалних корена, или радикасоида како их назива Б. Ћорић (2008: 122), јер се уз суфиксалну адаптацију такве сложенице адекватно синтаксички и семантички могу преносити на српски језик. Сама чињеница да ће семантички садржај сложеница из енглеских примера бити неједнако преобликован у српском, односно да ће бити неопходна морфолошка транспозиција оригинала приликом превођења на српски, довољна је основа за очекивање да ће том приликом бити проузрокована одређена померања и у значењу или неусклађеност у односу на семантичке карактеристике оригинала.

2. ПРЕТХОДНА РАЗМАТРАЊА

Предмет ове анализе су сложени придеви, али и друге сложенице у атрибутивној, предикативној или осталим придевским функцијама у енглеском језику. Богатство енглеског језика по питању придева и придевских сложеница огледа се у великом броју различитих типова разврстаних како по значењским односима међу компонентама, тако и по њиховим формалним одликама. У класичним делима енглеске литературе о творби помињу се многи образци формирања сложених придева. Само В. Адамс постулира десет типова са 22 различе експресије у усложњавању елемената (в. Adams 1976: 90-105). Са друге стране, из различитих крајева разуђене говорне заједнице енглеског језика перманентно се стварају нови и нови примерци лексичких јединица или се рекомбинују већ постојећи по аналогiji са узорима који су најфреквентнији у употреби. Када је реч о придевима сложене структуре, чини се да је могуће пронаћи примере који изазивају све веће интересовање и захтевају нова разматрања, било да се ради о етаблираним елементима вокабулара, неологизмима, или једнократним творевинама. Узмимо у разматрање следеће примере:

- (2) a. *It is always a **heart-lifting** pleasure to see this **cream-coloured** mansion suddenly burst through the trees of Hampstead Heath.*³

3 The Daily Telegraph, on-line, "Melvyn Bragg: why we need heritage angels", retrieved on May 13th, 2012.

b. *This is the land of “Soanlies” (as in “ ‘s only 10 minutes from Sloane Square”), an almost-Chelsea with almost-**Chelsea** values. ...*⁴

Као што се може видети из примера у реченици под (2) а., велика је слобода са којом се образују лексичке јединице у атрибутивној функцији које имају двокоренски садржај. Другим речима, малобројни су фактори који могу ограничити формирање квалитативне придевске сложенеце настале на основу неког од партиципијелних облика, и најчешће се своде на семантичке и фонолошко-прозодичке. Ово уопштавање може да буде проширено и на остале лексичке структуре на придевским позицијама, као што је необични синтагматски спој лексикализован у (2) б.

Иако се може потврдити да оба језика поседују лексичке категорије придева, затим сложенеце као облик морфолошке структуре лексема, и придевске функције кроз заједничку граматичку структуру модификације и комплементације, постоји одређено непоклапање када су поменути лингвистичке појаве у пресеку у енглеском и српском језику. Наиме, за разлику од енглеског језика, мало сложених именица се може наћи у одредбеној или предикативној употреби у српском. Неке од тих примера, углавном страног порекла, као што су беби дол пиџама и старт-стоп машина, наводи Сурдучки (1981:196). Самим тим, овај облик се готово никад не би могао очекивати као преводни коресподент, што аутоматски води ка промени морфолошке структуре преводног решења. Овакав преводилачки захват, где се оригинални елементи у преводу мењају елементима другачијег формалног оквира, подразумева да се долази до преводних еквивалената, облика у језику превода којима се нека категорија из језика оригинала може превести. Можемо рећи да што је шира преводна парадигма за неку категорију, то је већа вероватноћа да ће доћи до извесног померања у значењу, упркос чињеници да је значење **tertium comparationis**, заправо онај неопходни елемент на основу ког се успоставља преводни однос.

Студије о придевским сложенацима углавном су део општих проучавања сложенеце у енглеском језику, тако да описе њихових основних карактеристика налазимо у општим прегледима енглеске творбе Marchand (1969), Adams (1976), Bauer (1984), Plag (2003) и посебним студијама Ljung (1970), Bolinger (1983) и другим.

3. АНАЛИЗА ПРЕВОДНИХ ЕКВИВАЛЕНАТА У СРПСКОМ НА ОСНОВУ ЗНАЧЕЊА

Када се узму у обзир преводни еквиваленти у српском за речи које служе као адјективалне сложенеце у енглеском у оквиру превођења, долазимо до закључка да се, поред транспозиције датих лексичких облика у другачије граматичке или лексичке облике у језику превода, могу установити две основне појаве које се тичу значења. Са једне стране еквива-

4 The Guardian, on-line, “Why Battersea power station must be preserved”, retrieved on May 13th, 2012.

ленти или коресподенти у преводу верно прате семантичке одлике сложене речи оригинала, док се, са друге стране, могу јавити и одступања у значењу или основним одликама значења између оригиналне речи и њеног преводног еквивалента.

Када се корпус примера енглеских адјективалних сложеница код којих је забележен превод сагледа у целини са становишта прецизности значења које преносе еквиваленти, долазимо до закључка да је око 65% оних примера коју су очували значење оригинала. Када се узме у обзир да је циљ превођења, пре свега превођење значења, онда се може рећи да је ово нижи проценат од онога што би било оптимално и да превођење у већој мери у нашем корпусу није било у потпуности адекватно.

Значење преводних елемената у односу на оригинал	Но.	%
Промена значења	504	35,08
Очување значења	933	64,92
УКУПНО:	1437	100

Табела 1 Бројчани износи процентуалног учешће примера са променама и без промена у значењу у збиру преводних еквивалената.

Међу базичним разлозима за овакав однос између оригинала и превода намећу се неки језички и ванјезички разлози. Када је реч о овим првим, навешћемо неуједначен однос оригиналног и циљног језика у смислу обима и образаца у оквиру творбе сложеница са придевском наменом, одређене неједнакости настале услед системских различитости два језика на нивоу синтаксе и неслагања услед захвата који су неминовни као део преводачких техника за успешно превођење. Од ванјезичких разлога поменућемо само оне за које сматрамо да су били од већег значаја за добијање оваквих резултата, а то су поједине културолошке разлике, односно разлике у ванјезичким елементима говорне средине, као и способности преводиоца као посредника у процесу превођења.

У наставку ћемо размотрити обе могућности које се јављају када је у питању семантички аспект преводног односа енглеског и српског. Разуме се да случајеви нулте преводне еквиваленције нису узимани у разматрање по овом параметру, тако да су ти примери случајеви потпуне некореспонденције енглеског и српског по питању елемената одређених класа.

3.1 ОЧУВАЊЕ ЗНАЧЕЊА КОД ПРЕВодно ЕКВИВАЛЕНТНИХ ОБЛИКА

У случајевима какви су узорци текста оригинала који су овде у раду дати као примери, лако се може проверити и потврдити да суштинска разлика у основним обележјима значења између речи оригиналног текста и облика којим је преведен не постоји. Треба рећи да при том ваља занемарити форму преводно еквивалентног, односно коресподентног облика који може да варира у широком распону у зависности од

функционално-синтаксичких захтева, и да то не мора да утиче на поклапање у значењу.

- (3) *Baird's stone-cutting works...* (RW, 153)
= Бердове каменорезачке радње ... (PB, 158)
- (4) *...whom upper-class justice...* (GMT, 13)
= ...које је правда више класе... (ЦМТ, 40)
- (5) *But the middle-aged man walking beside him...* (SKPS, 96)
= Међутим, средовечни човек је говорио... (СКПС, 92)
- (6) *In fact, the one-time-and-one-locale studies often assume or imply...* (CWM, 164)
= У ствари, студије једног локалитета у једном часу често полазе од... (СРМ, 166)

Пре свега, интерпретација значења адјективалне сложенице оригинала на основу парафразе и дефиниције у двојезичном енглеско-српском речнику могла би нам послужити као објективно средство провере. На основу тих средстава, није тешко просудити да преводни еквиваленти одражавају семантички садржај оригиналне речи, без обзира на структуру или врсту речи у којој је преводни еквивалент, да ли је у облику предименичке или постименичке одредбе, простог или сложеног придева или синтагме. До сличних резултата би се дошло и уколико бисмо употребили повратни превод као начин провере семантичке веродостојности превода, односно промене у значењу. Када је реч о формалној кореспонденцији у повратном преводу, њу не бисмо могли да очекујемо у великом проценту.

Посматрано на основу овог критеријума, наш корпус је садржао 933 примера сложеница преведених без видљивих знакова разликовања између оригинала и еквивалента из српског језика. Ово је двотрећинска већина примера од 1437, колико износи број преведених адјективала, и можемо рећи да је то она солидна основа која чини превођење могућим чином довођења у везу два типолошки или по другом основу различита језика. Међутим, остаје утисак да је тај проценат свакако мањи од процента поклапања значења када су неки други сегменти језика у питању.

3.2 ПРОМЕНЕ У ЗНАЧЕЊУ КОД ПРЕВодно ЕКВИВАЛЕНТНИХ ОБЛИКА

На супротном крају налази се изванредан број примера придевских и других сложеница адјективала који не дају овакве резултате када се посматрају у односу на српске адекватне облике. Провера по претходном моделу показала би да је присутно одређено одступање од онога што карактерише основно значење сложене речи језика оригинала или њених елемената. Такође, можемо говорити о различитом степену у коме се могу јавити овакве промене. Да бисмо илустровали поменуто

чињеницу, послужићемо се следећим секвенцама из текстова на енглеском и српском језику:

- (7) *...passing platters of corn on the cob and dishes of home-baked beans* (SK, 166)=
...додавали клипове кукуруза и пекарски кромпир... (СК, 167)
- (8) *...were dried and maroon-colored...* (SKPS, 295)
=...су сада биле црне и суве... (СКПС, 283)
- (9) *...a dry, tight-lipped idiom...* (RW, 221)
= ...сувим, усиљеним идиомом... (РВ, 223)
- (10) *...stuttering one burst of pink-red light...* (SKPS, 761)
=...огласи љубичасто-црвеним светлом... (СКПС, 708)
- (11) *...plain, russet-coated captains...* (GMT, 252)
= ...просте, скромно одевене заповеднике... (ЦМТ, 227)

Број од 504 забележена примера у којима је могуће говорити о промени у значењу код преводног еквивалента или коресподента чини тачно 35,08% свих примера где превод постоји. Констатоваћемо да у преводном односу адјективалних сложеница и њима одговарајућих облика из српског чак једна трећина нема потпуно поклапање по значењским обележјима. Рекли бисмо да је ово више него потврдило полазну претпоставку да таква дискрепанција у значењу постоји, али да није изражена у превеликој мери.

Вероватно не би било довољно констатовати да постоје промене у значењу, а да се не покуша анализирати о каквим је променама реч, нити у ком су оне обиму присутне у укупном феномену адјективалних сложеница у енглеском и српском. Стога је у анализи учињен напор да се те промене на неки начин одреде, да се процени природа одступања, као и да се дају нека релевантна објашњења у вези са сваком од врста промене која је постулирана. Издвојено је неких десет група, међу којима су изразитије оне које се односе на сужење оригиналног значења, погрешно значење у преводу, употребу генералнијег квалификатора – хиперонима, и разне адаптивне технике у превођењу, док су мање проминентне проширивање значења, померање нивоа на скали, непрецизност у значењу и антонимија у преводном решењу. Ваља напоменути да ни у ком случају не треба све ове промене доживљавати као последице грешака у превођењу, као и то да неки од ових примера по природи могу припадати већем броју група, у зависности од угла посматрања.

3.2.1 ПОГРЕШНО ЗНАЧЕЊЕ

Као прву узимамо ону групу преводних решења која нису најсрећнији еквиваленти, односно, управо из семантичких разлога их можда не би ни требало звати еквивалентима. Код ових речи промене у значењу су највеће и постоји уочљиви недостатак у значењу, када се узме у обзир оригинална реч која се преводи. Семантичка дистинктивна обележја,

као појединости које чине значење, у приличној мери се не поклапају, а негде су у потпуној супротности. Од 504 примера са променама, 73 инстанци можемо сврстати у ову групу, што даје 14,48 одсто. Не може се рећи да је комплексна природа значења адјективалних сложеница утицала на све промашаје у избору преводних еквивалената, нити су то неки други аспекти ове врсте језичких средстава. Оно што се може констатовати јесте да у већем броју случајева разлоге треба тражити негде другде, ван језичког система.

- (12) ...*at the Augusta waste-treatment plant...* (SK, 303)
 = ...на пустом пољу Огасте... (СК, 299)
- (13) ...*to ruffle his too-long hair...* (SKPS, 23)
 = ...да помилује његову таласасту косу... (СКПС, 23)
- (14) ...*the plate-glass windows...* (SKPS, 631)
 = ...прозори са окнима од плексигласа... (СКПС, 585)
- (15) *This absentee-mother business is hard...* (SKPS, 248)
 = Ова улога усамљене мајке је тешка... (СКПС, 231)

Издвајамо и податак да највише адјективалних сложеница које немају адекватан превод припадају класи оних које као други елемент имају прошли партицип, какви су и примери који су ниже приложени, затим именицу, придев и тако даље. Међутим, да је реч о равномерно присутној појави, говори и чињеница да је број погрешних превода пропорционалан броју који неке класе речи имају као други елементи.

- (16) ...*it was already lying someplace dead of a convulsion and fly-blown.* (SK, 219)
 = ...да је већ негде лежао у самртном ропцу и разнесен... (СК, 218)
- (17) ...*as kings control nobles, and self-equipped knights...* (CWM, 202)
 = ...монарси успостављају своју супрематију над племством, а витезове са њиховом феудалном војском... (PM, 203)
- (18) *It stood on the frost-whitened grass ...* (SKPS, 478)
 = Стајала је на орошеној трави... (СКПС, 445)
- (19) ...*all the time-honoured ritual...* (GMT, 281)
 = ...са свим освештаним ритуалом... (ЦМТ, 250)

Мада не спада у погрешно значење у пуном смислу, овде смо уврстили 4 примера у којима су грешке у значењу мање, али су настале услед погрешног усклађивања функције и значења, при чему је присутна могућност двоструке интерпретације значења еквивалента, а самим тим и избор погрешног значења. Оваква неусклађеност у преводним решењима није ретка ни када се посматра шири језички контекст од овог који је презентирани у раду.

- (20) ...*Frank Dodd, the friendly small-town cop...* (SK, 243)
 = ...Френк Дод, драги мали градски пандурчић... (СК, 241)

- (21) *...for the solution of **real-life** problems ...* (NH, 111)
 = ...решавање правих животних проблема ... (НХ, 106)
- (22) *...a tall boy with **dirty-blond** hair...* (SKPS, 450)
 = ...високог дечака са прљавом плавом косом... (СКПС, 424)

Чињеница да ово није ствар једног преводиоца упућује на потребу да се скрене пажња на ову појаву као на једну од присутнијих језичких грешака. Иако некада та разлика значењски није сувише приметна, у смислу функције је јасно да имамо сложеницу код које је први елемент у одредбеном односу са другим, а не два нанизана атрибута главне речи именичке синтагме.

3.2.2 ПОМЕРАЊЕ НИВОА НА СКАЛИ

Ово је група посебно издвојених примера који су у блиској вези са претходним. Ипак, издвојена је као посебна због уочене правилности у померању значења. Реч је посебно о оним речима које се односе на одређени ниво присутности неке карактеристике у оквиру појединог дискретно структурисаног система. Наиме, 15 адјективалних сложеница има као превод облике који су на датим скалама на другачијем нивоу, или су на вишем или на нижем нивоу, у сваком случају преводно неприлагодене. Да би ово било јасније, поменућемо неке од типичних случајева:

- (23) *...puff of air through the **quarter-open** windows...* (SK, 205)
 = ...лахор [...] кроз полуотворене прозоре... (СКПС, 205)
- (24) *...the **thrice-daily** long distance calls between Portland and...* (SK, 66)
 = ...и смањιο урнебесни број телефонских позива на линији Портланд ... (СК, 69)
- (25) *...had been a **little-known** frontier lord...* (SKPS, 531)
 = ...био један сасвим непознат граничар... (СКПС, 494)
- (26) *...enclosed in **moderate-sized** fields...* (GMT, 377)
 = ...подељен на мања поља... (ЦМТ, 322)
- (27) *But his **second-quarter** marks had been...* (SK, 302)
 = У другом семестру је стекао боље оцене... (СК, 297)

Већина оваквих преводних аномалија јавила се за адјектив але који су праве придевске сложенице. Разлози за ова померања такође нису унутар језичке, системске природе, већ су индуковани селекцијом преводних решења од стране примарног истраживача - преводиоца.

3.2.3 НЕПРЕЦИЗНОСТИ У ЗНАЧЕЊУ

Још један мали скуп од 10 елемената чине преводни еквиваленти који садрже одређене непрецизности у значењу у односу на речи из енглеског језика са којима су у вези. У питању су разлике између два облика

које су мањег обима и стога их можемо окарактерисати као непрецизности, јер се оригинална реч и превод разликују само у неким семантичким обележјима.

- (28) ...for him to see a **kitten-sized** spider... (SKPS, 102)
=...да је могао да види паука величине мачке... (СКПС, 97)
- (29) ...the featherless, **monkey-faced** birds... (SKPS, 561)
=...птице без перја са главама мајмуна... (СКПС, 522)
- (30) ...and in all weathers by **pack-horse** trains.(GMT, 138)
= ...а каравани товарних животиња увек. (ЦМТ, 137)
- (31) ...which was now **crazy-paved**... (SKPS, 716)
=...а сада био чудесно поплочан... (СКПС, 666)
- (32) ...passing out their **spandy-new** business cards... (SKPS, 87)
=...остављају своје гланц-нове подсетнице. (СКПС, 83)

Скрећемо пажњу на последњи у низу примера који је своје место нашао у овој групи услед неправилно употребљене позајмљенице из немачког језика. Овде је преводилац направио забуну око немачких речи ganz glanz, где само ова прва има значење које би у некој мери могло да одговара елементу spandy- у оригиналној сложеници. Већина енглеских речи код којих је било непрецизности у преводу су придевске сложенице са придевом или прошлим партиципому другом елементу.

3.2.4 СУЖЕЊЕ ЗНАЧЕЊА

Највећи део адјективалних сложеница из корпуса који има семантичке промене у преводним облицима отпада на оне које имају преводе са суженим значењем. Таквих случајева је избројано 168, или 33,33% свих промена. Уколико значење адјективалних сложеница посматрамо као сложене скупове семема, скупове значењских обележја који су окупљени око „два семантичка центра“, онда ћемо рећи да код ових примера је дан од „семантичких центара“ у преводу недостаје. Другим речима, значење преводног еквивалента садржи само оне атомске јединице значења које има један од елемената сложенице оригинала, с обзиром на то да сложене имају најмање две коренске морфеме које носе централно значење. Наводимо неколико примера ради илустрације и ове појаве:

- (33) ...or a very **short-term** runs of time. (CWM, 243)
=...или врло кратка временска раздобља ... (РМ, 250)
- (34) **Open-fronted** shops on both levels... (SKPS, 246)
= Отворене продавнице су на оба нивоа... (СКПС, 279)
- (35) ...the emergence of **working-class** drama...(RW, 367)
= ...појавом радничке драме...(РВ, 364)

- (36) ...*the spit-shiny corners of his mouth*... (SKPS, 524)
=...и сјајни углови његових усана... (СКПС, 487)
- (37) ...*when steam-driven pumps were employed*... (GMT, 226)
=...када су се [...] почеле користити парне црпке... (ЦМТ, 207)

Као што се може видети већ из неких од ових примера, овде можемо говорити о два облика сужења значења код преводних еквивалената. Први облик је форсирано сужење, производ превођења који се као такав наметнуо услед карактеристика циљног језика, односно српског, на пример:

- (38) ...*but is instead a man-made creation*... (CWM, 55)
=...него је уместо тога људско дело... (РМ, 52)

или

- (39) ...*with one glance of his light-coloured eyes*... (SKPS, 11)
=...једним погледом својих светлих очију... (СКПС, 14)

Овакав облик функционално-семантичког (не)подударања између енглеског и српског карактеристичан је за сложене придеве енглеског језика који у свом другом елементу имају садашње партиципе типа *-looking*, *-sounding*, или прошле *-coloured*, из разлога што се у српском, као редувантни, ретко употребљавају радни глаголски придеви за ову намену. Из тих разлога је било и очекивано да ће највећи број у право оваквих сложеница, имати као превод нееквивалентне просте придеве, што је аутоматски инстанца сужења значења. Ову тврдњу бисмо могли проширити и поткрепити чињеницом да је оваква промена забележена у двоструко већем износу код речи са партиципима, него у свим осталим речима заједно.

Међутим, ово сужење може да доведе и до непрецизности у значењу. Ако погледамо пример (40), долазимо до закључка да постоји разлика између нечега што је *de facto* »захвалан« и нечега што само »звучи захвалан«.

- (40) ...*responded with a grateful-sounding speech*... (SKPS, 81)
=...одговори о захвалним говором... (СКПС, 78)
- (41) *The slightly paunchy black-haired man*... (SKPS, 144)
= Дежмекасти црни човек... (СКПС, 135)

Друга врста сужења би било не форсирано сужење, које у преводу не настаје услед појединих видљивих језичких синтаксичких или лексичко-морфолошких особености, већ рекли бисмо, услед вањезичких разлога. У томе преводилац најчешће игра кључну улогу и његов неприлагођен превод одузима од пуног значења текста.

- (42) ...*white shorts and a red-checked sleeveless blouse*... (SK, 53)
=...у белом шортсу и црвеној блузи без рукава... (SK, 56)
- (43) ...*clad in dirty polished-cotton slacks*... (SKPS, 726)
=...ноге у блатњавим памучним панталонама.. (СКПС, 674)

Неки од чешћих случајева су они који се односе на спецификовање одређених нијанси боја, који у српском језику добијају преводе у облику ширих, основних боја.

(44) ...*one edge of the puffy, **dove-gray** sofa cushions...* (SK, 140)
=...једног краја меког сивог јастука са софе... (СК, 141)

(45) ...*sat against the wall on the **forest-green** carpet...* (SKPS, 352)
=...стајали су уз зидна зеленом тепиху... (СКПС, 329)

3.2.5 ПРОШИРИВАЊЕ ЗНАЧЕЊА

Насупрот сужењу значења у односу на значењски потенцијал оригинала које може да носи еквивалент у српском, у корпусу су забележени примери код којих можемо да детектујемо и проширење значења. Проширења обично нису великог обима и односе се на додавање интензификатора или неких других појединости значења. Додавање, као једна од легитимних техника у третману проблема приликом превођења подразумева додавање елемената који нису присутни у оригиналној сложеници, а на рачун повећања разумљивости или информативне вредности текста превода. Овакав начин промене значења има удео од 1,8% у фонду примера са променама значења, и готово је правилно распоређен на сложене придеве и сложене именице у адјективалној функцији.

(46) *A **career-line** study of the Presidents...* (CWM, 232)
= Проучити животни пут и каријере председника... (PM, 234)

(47) ...*a large and **foul-smelling** flatulence purred out...* (SK, 109)
= ...ослободи жешћи гас несносног смрада... (СК, 111)

(48) ...*a set of common value patterns with the internalized **need-disposition** structure...* (CWM, 39)
=...схема заједничке вредности са интериоризираном структуром потребе појединца, који чине друштвену заједницу... (PM, 39)

(49) ...*falling in a little **eggshell** rain of yellowed ivory...* (SKPS, 684)
=...паде налик на смрскану љуску јајета... (СКПС, 636)

(50) ...*as a **middle-period** «family drama» of Ibsen...* (RW, 100)
= ... породичну драму средњег Ибзеновог стваралачког периода... (PB, 106)

Помало некарактеристичним обликом проширивања значења у преводу можемо сматрати и метонимијски однос између оригинала и превода који нам се јавио у четири случаја из корпуса. Код тих примера оригинал је, као део неке целине, у преводу представљен читавом целином. Како изгледа такав однос, видећемо из наредних примера:

(51) ...*the way a **fourteenth-century** European peasant might have felt...* (SKPS, 257)

=...осећао је страхопоштовање као средњовековни сељак према иверу... (СКПС, 239)

(52) *Then his **fifth-grade** science came back...* (SKPS, 285)

= А онда његово школско знање дође до изражаја... (СКПС, 265)

(53) *...with **wool-growing** districts...* (GMT, 35)

= ...са сточарским крајевима... (ЦМТ, 57)

3.2.6 УПОТРЕБА ГЕНЕРАЛНОГ ТЕРМИНА - ХИПЕРОНИМА

Наредна групација заснована је на блиској вези са примерима сужења значења, али је обрађена као посебна јер овде не долази до сужења значења у правом смислу, већ као одговор на енглеску адјективалну сложеницу имамо прост придев или другу врсту речи много општијег значења од оригинала. Тај облик би се могао третирати и као хипероним за неку дату групу међусобно семантички повезаних речи. На тај начин је превод оштећен за потребну спецификованост особине или квалитета коју са собом носи адјективал оригинала, или је много неутралнији по значењу. Овде су укључени и они примери у којима су употребљене и показне или неодређене заменице. У корпусу је нађено 69 случајева који се могу уврстити у целину под овом одредницом, највише за речи које имају партиципе у другом елементу, мада је присуство фразалних сложеница значајније него другде. Како то изгледа на конкретном језичком материјалу, показаће и следећи делови реченица:

(54) *...daylight pouring in the **floor-to-ceiling** windows...* (SKPS, 231)

=...дневно светло сипало кроз огромне прозоре... (СКПС, 215)

(55) *...two fistfuls of **hard-frozen** snow...* (RW, 188)

= ...две прегршти тврдог снега ... (РВ, 191)

(56) *He was also brandishing a **wicked-looking** three-tined wooden fork...* (SKPS, 112)

= Он је такође махао неком дрвеном виљушком чудног облика... (СКПС, 106)

(57) *...like the **full-bottomed** wig...* (GMT, 316)

= ...заједно, великом власуљом... (ЦМТ, 275)

(58) *...not just those six lines of **battery-acid** filth...* (SK, 80)

= ...не само о садржају, о оних отровних шест редака ... (СК, 82)

Посебно упадљиво је превођење квалификатива који у себи садрже неке од мера, односно сложенице са бројевима којима се изражава нека од карактеристика. Чини се да ово неоправдано уопштавање и интерпретирање није проузроковано језичким појавама. Готово редовно је употребљаван придев најширег значења, и није у потпуности уочљиво који су разлози навели преводиоца да посегне за оваквим видом комуникативног превођења.

- (59) ...*shaped like a **four-foot-long** rubber hors...*(SKPS, 646)
= ...у облику огромног гуменог коња ... (СКПС, 601)
- (60) ...*like a **ninety-pound** Frisbee...* (SK,23)
=...попут тешког фризбија ... (СК,27)
- (61) *And did anybody really want a **two-hundred-and-ten-pound** pansy...*
(SKPS, 88)
= ...и, зар ико заиста жели да таквог једног човека... (СКПС, 84)
- (62) ...*swinging a **five-pound** pony hammer.*(SK, 47)
=...замахује тешким чекићем... (СК, 50)

3.2.7 АНТОНИМИЈСКИ ПРЕВОД

У оквиру групе која је названа „антонимијски превод“ налази се низ од 12 примера преводне еквиваленције за адјективалне сложене речи којима бележимо промену значења само на основу употребе антонима. На одређен начин овде и није реч о промени значења, већ пре свега о различитим средствима за изражавања одређеног значења. И овде су у већини случајева сложени придеви ти који су дали основу за превод уз елементе негиране супротности у односу на оригинал, или обрнуто.

- (63) *Tears of relief began to roll down her **not-yet-dry** cheeks..* (SK,172)
= Сузе олакшања скотрљају се низ њене, још увек влажне, образе ... (СК,173)
- (64) *Jack again saw two **ordinary-looking** men...* (SKPS, 38)
= Џек поново угледа два неупадљива типа... (СКПС, 37)
- (65) ...*his **half-illiterate** engineer Brindley...* (GMT, 385)
=...свог полуписменог градитеља Бриндлија... (ГМТ, 327)
- (66) *In their lazy, **self-indulgent**, celibate clericalism...* (GMT, 365)
= По свом доконом, недисциплинованом целибатском клерикализму... (ГМТ,313)

3.2.8 ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

У трочлавној групи која подразумева адаптивне технике преводјења каквима рачунамо адаптацију, парафразу и интерпретацију, ова последња игра најзначајнију улогу. То значи да је у настојању да се значење адјективалних сложеница изрази у српском, највише употребљаван начин приближног одређивања значења на основу додатног тумачења оригинала. Мора се признати да је ово врло слично парафрази, мада је наше мишљење да се од ње разликује у тој мери што интерпретација укључује и потенцијалне додатне елементе значења оригинала, као што су конолативна или пренесена значења, као и разне импликације које аутор текста жели да пренесе коришћењем у тексту одређене лексичке јединице.

Овај вид контакта енглеског и српског је прилично изражен и има удела од скоро 13 процената од свих померања значења у односу на оригиналне елементе. Ево неколико сликовитих примера:

- (67) *And would the **tenth-grade princesses**...* (SKPS, 247)
= И да ли би налицкане принцезе... (СКПС, 230)
- (68) *...they and their daughters are all **money-bound**...* (GMT, 310)
=...и они и ћерке су презадужени... (ГМТ, 269)
- (69) *...was a **red-light** warning...*(GMT, 367)
=...био је знак за узбуну и упозорење...(ГМТ, 313)
- (70) *...one of its **paper-thin** walls...* (SK, 57)
= ...један од оних прозирних зидова...(СК, 60)
- (71) *...stretch his jaws in a **bone-cracking** yawn.* (SKPS, 427)
=...како Пибоди жестоко зева...(СКПС, 399)

3.2.9 АДАПТАЦИЈА

Коришћењем преводне технике адаптације, долазимо до значења преводних еквивалената која су у извесној мери удаљена од оригинала, односно различита за онај степен адаптације значења који је преводилац предузео како би текст, а тиме и значење, учинио доступним говорницима циљног језика, или га прилагодио системским (синтаксичким) и културолошким карактеристикама језика на који преводи и језичке средине. Адаптацију, као карактеристику значења еквивалената у односу на оригинал, препознали смо у 43 примера, од којих ћемо овде навести неке репрезентативне:

- (72) *...the pockets of **low-born** army contractors...*(GMT, 269)
=...цепове плебејских војних лифераната ... (ГМТ, 241)
- (73) *...pulled back into the **breakdown** lane...*(SKPS, 145)
= ...заустави у жутој траци...(СКПС, 137)
- (74) *A big **Saturday-night** grin...* (SKPS, 266)
= ...Велики,естрадниосмех...(СКПС, 248)
- (75) *That night, in a **three-dollar-a-night** hotel....* (SKPS, 450)
= Те ноћи, у неком петпарачком хотелу...(СКПС, 420)
- (76) *It was **curdy-white** and skinny...* (SKPS, 586)
= Био је мршав и блед као леш...(СКПС, 544)

3.2.10 ПАРАФРАЗА

Парафразирање значења оригиналне адјективалне сложенице је заступљено са 30 примера у целини еквивалената из српског који носе промене. Када је реч о парафразирању, значење оригинала је замењено

синонимијском конструкцијом или другим структурним обликом у српском, уз минималне разлике које такав поступак доноси, ако уопште разлика и има. У односу на интерпретацију, са којом има много додирних тачака, парафраза подразумева само значајнију промену формалних језичких средства, али не и велику промену у значењу између оригиналне и преводне конструкције. Неки од случајева су:

- (77) *Usually, in a **well-constructed** book, it must be done...*(CWM, 238)
 = Обично у свакој добро систематизованој књизи то излагање нужно треба...(PM, 241)
- (78) *...materials about pre-literate peoples in **out-of-the-way** places...* (CWM, 152)
 = ...материјале о преисторијским људима, тј. о човеку из забачених зона...(PM, 154)
- (79) *...with his load of **fly-crawling** meat...* (SKPS, 139)
 = ...с његовим теретом меса прекривеног мувама...(СКПС, 131)
- (80) *...had set the small **seafront** town of Arcadia Beach...* (SKPS, 370)
 = ...напустио мали обалски град Аркадија Бич...(СКПС, 344)
- (81) *...Wolf's **ill-fitting** chinos...* (SKPS, 406)
 = ...Вук сада имао на себи неудобне платнене панталоне... (СКПС, 380)

Сви варијетети различитих промена или одступања од значења између оригиналних сложеница и преводних решења приказани су на систематичан начин помоћу следећег табеларног приказа.

Врста промене значења у преводном еквиваленту	No.	%
1. сужење значења	168	33,33
2. погрешно значење	73	14,48
3. употреба хиперонима	69	13,69
4. интерпретација	64	12,73
5. адаптација	43	8,57
6. парафраза	30	5,96
7. проширивање значења	15	2,99
8. померање нивоа на скали	15	2,99
9. антонимијски превод	12	2,38
10. непрецизност значења	10	1,99
укупно	504	100

Табела 2. Врсте промена, бројчани износи процентуалног учешће у збиру преводних еквивалената са променама у значењу

4. ЗАКЉУЧАК

Емпиријско истраживање базирано на засебним, преводно везаним корпусима узоркованим из енглеског, односно српског језика и које је изложено у овом раду пружа неке индикативне податке о односу српског и енглеског када се посматра појава адјективалних сложеница. Истраживање нам је на основу егзактне квантификације омогућило да дођемо до закључака око тога да ли се полисемемске лексичке структуре које су језичка манифестација појмова и представа изванјезичке стварности на исти начин испољавају на морфолошкој језичкој равни у енглеском као и у српском.

Нађене чињенице изложене су у два сегмента, први који се односи на случајеве семантичке кореспонденције оригинала и превода, и други где су изложени случајеви преводне еквиваленције преко функционалног поклапања, али уз одређене семантичке дискрепанције. Што се тиче одређених разлика у значењу између преводних еквивалената и оригиналних адјективала, оне постоје у различитим облицима у трећини узорака из корпуса, разврстаних у 10 група промена, какве су сужење значења, употреба хиперонима, интерпретација, адаптација, парафраза оригиналног значења, затим проширивање значења и померање нивоа на скали. Ову тврдњу бисмо могли проширити и поткрепити чињеницом да је сужење значења као промена забележена у двоструко већем износу код речи са партиципима, него усвим осталим речима заједно. Оно што изненађује јесте да је погрешно значење у преводу пренето у готово 15% оних случајева где је утврђена преводна паралела.

Узевши збирно случајеве где из непознатих разлога није било превода (њих 147), као и оне случајеве где је српски превод као пандан енглеским адјективалним сложеницама био неодговарајући по значењу (69), долазимо до закључка да је 13,30 процената корпуса преводно промашено у потпуности, дакле није било никаквог додира између енглеског и српског. Овај део је прилично велики и може да указује на две ствари. Као прво, ово може да указује на неслагање између српског и енглеског у домену модела усложњавања придевских речи. Резултати анализе показали су да у око половине ових случајева, јесу оригинални облици именичких или других сложеница на ађективалним позицијама, а ових формално-функционалних елемената готово да нема у српском језику, што је у извесној мери и било за очекивано. Као друго, овакви налази могу да сугеришу и карактеристичну недоследност у превођењу или превелико инсистирање на комуникативном превођењу, на уштрб семантичког превођења. Рекли бисмо да је прави одговор у комбинацији ова два фактора, што ни у ком случају не иде у прилог нивоу квалитета на коме се налази превођење ових лексичких облика код нас.

На крају, намеће се општа констатација да значење мора да буде централни фактор при превођењу нарочито сложеница на адјективалним позицијама. Свакако се, у мери у којој је то могуће и прихватљиво, приликом превођења мора обраћати пажња на чињеницу да су то се-

мантички биполарне или мултиполарне лексеме и да се ради постизања квалитетног превода та структурална чињеница мора и одразити у облицима који их замењу у преводу на српски. Инсистирање на очувању форме оригинала у преводном решењу најчешће није препоручљива стратегија, већ се треба водити функционално-синтаксичким законитостима језика код изражавања значења, и у оним случајевима где то подразумева употреба читаве реченице у преводу за адјективалну сложену реченицу у енглеском језику.

Корпус

- Heather, Nick (1978) *Radical Perspectives in Psychology*, London: Methuen.
- Хедер, Ник (1980) *Радикалне перспективе у психологији*, Београд: Нолит. (превод: Љиљана Левков).
- King, Stephen (1981) *Cujo*, New York: The New American Library.
- Кинг, Стивен (1987) *Куџо*, Горњи Милановац: Дечије новине. (превод: мр Светлана Безданов Гостимир).
- King, Stephen / Peter Straub (1985) *The Talisman*, New York: Berkley Books.
- Кинг, Стивен / Питер Страуб (1995) *Талисман*, Горњи Милановац: Дечије Новине. (превод: мр Светлана Безданов-Гостимир, мр Ранко Недељковић).
- Рајт Милс, С. (1964) *Социолошка имагинација*, Београд: Савремена школа. (превод: др Ратољуб Д. Додић).
- Travelyan, G. M. (1965) *English Social History*, London: Longmans, Green and Co..
- Травелијан, Г. М. (1982) *Друштвена историја Енглеске*, Београд: СКЗ. (превод: др Веселин Костић).
- Williams, Raymond (1973) *Drama from Ibsen to Brecht*, Harmondsworth: Penguin Books.
- Вилијамс, Рејмонд (1979) *Драма од Ибзена до Брехта*, Београд: Нолит. (превод: др Марта Фрајнд).
- Wright Mills, C. (1971) *The Sociological Imagination*, Harmondsworth: Penguin Books. 9-248.

Литература

- Адамс 1976: V. Adams, *An Introduction to Modern English Word-Formation*, London: Longman group.
- Бауер 1983: L. Bauer, *English Word-Formation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Болингер 1983: D. Bolinger, *Meaning and Form*, London: Longman.
- Ђорђевић 2004: Р. Ђорђевић, *Увод у контрастирање језика*, Београд: Универзитет у Београду, Филолошки факултет.
- Ђорић 2008: Б. Ђорић, *Творба именица у српском језику*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност србије.
- Ивир 1985: V. Ivir, *Tehnika i teorija prevođenja*, Sremski Karlovci / NoviSad: Centar 'Karlovačka gimnazija' / Zavod za izdavanje udžbenika.

Клајн 2002: И. Клајн, Творба речи у савременом српском језику I: *слањање и префиксација*. Београд: Матица Српска / САНУ / СКЗ.

Љунг 1970: М. Ljung, "English Denominal Adjectives", *Acta Universitatis Gothoburgensis*, 21, Lund, *Studies in English*.

Марчанд 1969: Н. Marchand, *The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation*, Munich: С. Н. Beck.

Стевановић 1991а: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, том I, Београд: Научна Књига.

Сурдучки 1981: М. Сурдучки, "Именичке сложенице без спојног вокала у српскохрватском језику", *Научни сасиџанак слависта у Вукове дане*, 7, Београд.

Vladimir Ž. Jovanović

Faculty of Philosophy Niš

University of Niš

THE MEANING ANALYSIS OF SERBIAN TRANSLATION EQUIVALENTS FOR ENGLISH ADJECTIVAL COMPOUNDS

Summary

This paper is concerned with the contrastive relationship between English and Serbian in terms of adjectival compounds. The empirical part of the research has been done on the sample of over 1500 examples of compound lexical items on adjectival sentence positions, selected from a corpus of around one million words sourcing from various works of written language. A number of corresponding units from both languages has been determined on the basis of translation equivalence, followed by an analysis of their meaning analysis. The results have established ten potential kinds of relations between the original compounds in English and the equivalent/correspondent form in Serbian when there is a difference in meaning, with interpretations of the linguistic and extralinguistic reasons that condition the change. The majority of around 65% equivalents/correspondents in the target language are concurrent with the semantic content of the lexeme in the source language.

Key words: compounds, adjectival position, English, Serbian, translation equivalence, meaning analysis.

Примљен јануара 2013.

Прихваћен априла 2013.